

TÜRKİYE'NİN İLK KADIN AVUKATI SÜREYYA AĞAOĞLU VE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MODERNLEŞME PROJESİ İLE ETKİLEŞİMİ

Ercan KARAKOÇ*
Işıl BÜYÜKKAL**

ÖZ

Süreyya Ağaoğlu Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın hukukçularından biri ve ilk kadın avukatıdır. İstanbul Dârülfünûnu Hukuk bölümünde öğrenim görmek isteyen ve bu doğrultuda mücadele veren ilk kız öğrencidir. 1927 yılının Aralık ayında Ankara Barosuna kaydolmuş ve ülkenin ilk kadın avukatı olarak çalışmaya başlamıştır. Süreyya Ağaoğlu'nun yaşam öyküsünün Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yetişen eğitilmiş ve entelektüel Türk kadınına yansıtan, yaratılmak istenen yeni ve modern kadın kimliğini en iyi şekilde temsil eden örneklerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Kendisi tanınmış bir siyasetçi, yazar, gazeteci ve düşünür olan Ahmet Ağaoğlu'nun kızıdır. Babasının çağdaş yaklaşımı doğrultusunda iyi bir eğitim almış, tanıklık ettiği dönemde meydana gelen birçok fikrî değişikliğin, kadın hakları arayışının, Erken Cumhuriyet Dönemi modernleşme projesinin merkezinde bulunmuş ve yaşadığı bu değişimi yaşam öyküsüne de yansıtmıştır. Ailesi ile Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın çevresinde bulunmuş, Atatürk'ün Latife Hanım'la evli olduğu dönemde sık sık bir araya gelmişlerdir. Hayatı boyunca Cumhuriyet'i, Mustafa Kemal Atatürk döneminin devrimlerini, kadın ve çocuk haklarını savunmuştur. Bu çalışmada Süreyya Ağaoğlu'nun hayatı bir "cumhuriyet kadını" olarak ve etkisi altında bulunduğu modernleşme projesi bağlamında incelenerek hem bu siyasî ve kültürel değişimlerin bir kadın olarak onun üzerindeki etkisi hem de bu projede gönüllü olarak yer almış bir kadının hayatının bu doğrultuda nasıl şekillendiği ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süreyya Ağaoğlu, Türkiye Modernleşmesi, Hukuk, İlk Kadın Avukat, Kadın Hakları

TURKEY'S FIRST FEMALE LAWYER SÜREYYA AĞAOĞLU AND HER INTERACTION WITH THE MODERNIZATION PROJECT OF THE EARLY REPUBLICAN ERA

ABSTRACT

Süreyya Ağaoğlu is one of the first female jurists and the first female lawyer of the Republic of Turkey. She was the first female student to study and fight to enroll in the Law Department of Istanbul Darülfünun (University). Ağaoğlu registered with the Ankara Bar Association in December 1927 and began working as the country's first female lawyer. It is possible to say that Süreyya Ağaoğlu's life story is one of the best examples reflecting the educated and intellectual Turkish woman raised in the Early Republican Period, representing the new and modern female identity that was desired to be created. She is the daughter of Ahmet Ağaoğlu, a well-known politician, writer, journalist, and thinker. In line with her father's contemporary approach, she received a good education, was at the center of many intellectual changes, the search for women's rights, and the modernization project of the Early Republican Period that she witnessed and reflected this change in her life story. Süreyya Ağaoğlu was in Mustafa Kemal Atatürk's close circle with her family, and they frequently came together during the period when Atatürk was married to Latife Hanım. Throughout her life, Ağaoğlu defended the Republic, the revolutions of the Mustafa Kemal Atatürk era, and women's and children's rights. This study examines Süreyya Ağaoğlu's life as a "woman of the republic" and in the context of the modernization project she was influenced by, addressing both the impact of these political and cultural changes on her as a woman and how the life of a woman who voluntarily participated in this project was shaped accordingly.

Keywords: Süreyya Ağaoğlu, Turkey's Modernization, Law, First Woman Lawyer, Women's Rights

Gönderilme Tarihi: 15.04.2025

Kabul Tarihi: 23.06.2025

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-5859-8661, E-Posta: ekarakoc@yildiz.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, ORCID: 0009-0008-2503-0392, E-Posta: isil.buyukkal@std.yildiz.edu.tr

Giriş

Süreyya Ağaoğlu, Türkiye'nin ilk kadın hukukçularından biri ve ilk kadın avukatıdır; kız öğrencilerin hukuk eğitimi alabilmesi için gerçekleştirmiş olduğu mücadele ile tarihteki yerini almıştır. Entelektüel bir Türk milliyetçisi olarak tanınan babası Ahmet Ağaoğlu'nun çocuklarının eğitimine gösterdiği özen neticesinde iyi bir eğitim almıştır. Dârülfünûnun Hukuk bölümünden mezun olduğu 1924 yılından hayata veda ettiği 1989 yılına kadar mesleğini aralıksız olarak sürdürmüş, bu bağlamda birçok ülkede katıldığı kongre, sempozyum, resmî veya özel ziyaretler esnasında ülkesini, Türk kadını ve Türk kadınının sahip olduğu hakları tüm dünyaya anlatmayı vazife edinmiştir. Kendisini "inançları uğruna çok sahada mücadele etmiş bir Türk kadını" olarak tanımlayan Süreyya Ağaoğlu (2023, s. 13) ülkenin ilk kadın avukatı olarak mesleğini icra etmeye başladığı 1927'nin Aralık'ında hem Türk basınında hem de yabancı basında kendisinden söz ettirmiştir.

1. Süreyya Ağaoğlu'nun İstanbul'a Göç Etmesi ve Eğitim Hayatının İlk Dönemi

Süreyya Ağaoğlu, annesi Sitâre ve babası Ahmet'in de doğduğu topraklar olan Karabağ Şuşa'da 1903 yılında doğmuştur. 12 Ekim 1924 tarihinde ise Gazi Mustafa Kemal imzalı bir kararname ile Türk uyruğuna kabul edilmiştir (BCA, 30-18-1-1/11-48-2). 1910 yılında Azerbaycan'dan ayrılmış ve ailesiyle birlikte kendilerini İstanbul'da bekleyen babalarının yanına yerleşmek üzere Batum'dan Galata Limanı'na giden bir vapura binmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 16). Türkiye'deki hayatı Galata Limanı'na ayak basmasıyla başlamıştır.

Aile ilk olarak Cağaloğlu'nda bir konakta yaşamaya başlamış, sonrasında ise Molla Gürânî Mahallesi'nde yaptırdıkları yeni bir eve taşınmıştır. Molla Gürânî'deki bu evin kütüphanesinde yapılan toplantılara dönemin önemli isimleri katılmıştır. Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Halide Edib Adıvar, Nezihe Muhiddin ve Ömer Seyfettin gibi tanınmış isimler ailenin çocuklarının tanıdıkları ilk simalar arasındadır (Samet Ağaoğlu, 2023, s. 31).

Ahmet Ağaoğlu İstanbul'a gelişlerinin hemen ardından çocuklarını ve kardeşi Humay'ı Madam Colbe'un Fransız mektebi olarak anılan bir okula yazdırmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 16). Süreyya Ağaoğlu, kendilerine takılan "moskof" lakabı nedeniyle kısa bir süre sonra bu okuldan ayrılarak Okul Müdürü Nezihe Muhiddin Hanım olan İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebine başladıklarını belirtmiş; Nezihe Muhiddin'den geniş fikirli ve kültürlü bir insan olarak bahsetmiş, ayrıca bu okulda hocaları arasında Nakiye Hanım'ın da (Elgün) bulunduğunu belirtmiştir. İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebinin programında, faaliyet gösterdiği döneme göre birçok yenilik bulunmaktadır. Nezihe Muhiddin bu okulun yabancı eğitim kurumlarıyla rekabet edebilecek derecede iyi bir eğitim kurumu olduğunu ifade etmiştir (Baykan vd. 1999, s. 96).

Osmanlı Devleti'nde kız çocuklarının eğitimi 1850'lerde önem kazanmaya başlamış ve kadının eğitim alması modernleşmenin koşullarından biri olarak düşünülmüştür. Maarif-i Umumi Nezareti modern bir okul sistemi kurmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda ilk kız rüştiyesinin 1859 yılında açıldığı bilinmektedir. Bu tarih bazı kaynaklarda 1858 (Sakaoğlu, 2023, s. 71) bazı kaynaklarda 1862 (Berkes, 2004, s. 231), bazı kaynaklarda ise 1859 olarak belirtilmiştir (Kurnaz, 2013, s. 98). Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte kız çocuklarının eğitime gösterilen önem de artmıştır (Doğramacı, 1993, s. 40). Süreyya Ağaoğlu'nun İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebinde öğrenci olduğu dönemde Halide Edib'in kız okullarına ziyaretler gerçekleştirdiği ve fahrî müfettiş olarak okulların durumunu ortaya koyan raporlar hazırladığı bilinmektedir (Çalışlar, 2021, s. 101). İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi siyasal bir kriz nedeniyle eğitime ara

vermiş, ardından da kalıcı olarak kapanmıştır (Baykan vd. 1999, s. 99). Süreyya ve kız kardeşi Tezer, İttihat ve Terakki Mektebinin ardından Bezm-i Âlem Kız Lisesine bir sınavla kabul edilmiştir. Bu kurum kız öğrenciler için açılan ilk kız idadisi (Ergin, 1977, s. 1444). Bir süre sonra okulun iki bölüme ayrılması neticesinde Süreyya ve Tezer “Selçuk Hatun İnas Sultanîsi” (Ergin, 1977, s. 693) bölümünde eğitimlerine devam etmişlerdir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 16).

Babaları Ahmet Ağaoğlu ise bu dönemde İttihat ve Terakkinin Meclis-i Umumi üyeliğine gelmiş, ardından da Afyonkarahisar mebusu seçilmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 16); İstanbul’a göç etmesinin ardından Osmanlı Devleti’nin elit ve aydın isimleri ile ilişki içerisinde olmuş; devlet memurluğu, iktidar partisi üyeliği, meclis üyeliği gibi görevleri elde ederek ülkenin işleyişine etkin bir biçimde katılmıştır. Ancak ailenin İstanbul’a göç edişinin ikinci yılında Ahmet Ağaoğlu tutuklanmıştır; bir gece yarısı evinden alınarak meşhur Bekirağa Bölüğü’ne götürülmüştür. Bekirağa Bölüğü adıyla anılan bu hapisane, Osmanlı Devleti’nin meşhur bir askerî hapisanesidir. Mütareke Dönemi boyunca siyasi ve askerî tutuklulara ayrılmış olan bu bina, dönemin ileri gelen birçok ismini ağırlamıştır (Tansu, 1957, s. 201). Soysal’a göre bu tutuklama Kâmil Paşa kabinesi tarafından yapılmıştır (2022, s. 203) ve bu ilk tutukluluk kısa sürmüştür.

2. Ahmet Ağaoğlu’nun Malta’da Sürgünde Olduğu Yıllar

Ahmet Ağaoğlu, Enver Paşa’nın kardeşi Nuri Paşa’nın önderliğindeki Osmanlı İslam Ordusu ile Nuri Paşa’nın danışmanı sıfatıyla gittiği Azerbaycan’dan İstanbul’a dönüşünü takiben 15 Mart 1919 tarihinde İngilizler tarafından tutuklanmış ve Malta’ya sürülmüştür (Ahmet Ağaoğlu, 2013, s. 51). Tutuklular ilk olarak Bekirağa Bölüğü’ne götürülmüştür. Hapishane kumandanlar, mebuslar, nazırlar, valiler, şairler ve yazarlarla dolmuştur (Tansu, 1957, s. 202-203).

Ahmet Ağaoğlu’nun tutuklanması ve bu dönemde gerçekleşen acı hadiseler ailesinde derin izler bırakmıştır. Tutukluların Malta’ya götürülmeleri yakınları için oldukça travmatik bir biçimde gerçekleşmiştir. Sürgünler; gideceği yer meçhul olan İngiliz gemisi Princess Ena’ya bindirilmiş, gemi henüz Kız Kulesi açıklarında kalkış saatini beklerken sürgünlerin aileleri gemiye yetişmeyi başarmıştır. Süreyya Ağaoğlu denizin kayıklara binmiş İttihatçı aileleri ile dolmuş olduğunu, ailelerin nereye götürüldüğü dahi belli olmayan yolcularına yardım edebilmek uğruna çırpındığını dile getirmektedir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 21). İçinde Ahmet Ağaoğlu’nun da bulunduğu on iki kişilik grup ilk olarak Limni Adası’nın Mondros Limanı’na götürülmüş bir süre sonra ise Malta’ya nakledilmiştir (Ahmet Ağaoğlu, 2013, s. 10).

Ahmet Ağaoğlu’nun Malta’da sürgünde olduğu dönem ailesi için oldukça sıkıntılı geçmiştir. Ailenin ne parası ne de geliri vardır. Devlet Arşivlerinde Malta’da sürgünde bulunan Ahmet Ağaoğlu ve Ziya Gökalp’in ailelerine maddi yardımda bulunulması konusu yer almaktadır (BCA, 30-10-0-0/204-392-4). Ankara Hükümeti, sürgündeki bu isimlerin ailelerine karşı kayıtsız kalmamıştır ancak bu yardım oldukça geç bir tarihte, 1921’in Ocak’ında gerçekleştirilebilmiştir. Sitâre Hanım çocuklarının eğitimi devam ettirmek ve evini geçindirmek için büyük zorluklara göğüs germiş, ev eşyalarını, ziynet eşyalarını satmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 21).

Ahmet Ağaoğlu’nun sürgündeki hayatının başlamasıyla birlikte ailesinin İngiliz yetkilileriyle mücadelesi de başlamış, kendisinin sürgünden kurtarılabilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur (Ahmet Ağaoğlu, 2021a, s. 5). Bu dönemde ailenin hayatında meydana gelen birçok gelişmeye karşılıklı göndermiş oldukları mektuplar aracılığıyla tanıklık etmek mümkün-

dür. Ailenin karşı karşıya olduğu geçim sıkıntısı Ahmet Ağaoğlu'nun mektuplarının özünü oluşturmuştur; kendisini çok üzen bir diğer husus ise çocuklarının yetişme döneminde yanlarında olamayıp onlara rehberlik edemeyişi olmuştur (Ahmet Ağaoğlu, 2021a, s. 100).

3. Millî Mücadele Dönemi ve Dârülfünûn Yılları

1921 yılında Süreyya Ağaoğlu Bezm-i Âlem Valide Sultanîsindeki eğitimini tamamlamış ve üniversiteye gitmeye hazırlanmaktadır, ancak o yıllarda Hukuk bölümüne henüz kız öğrenci kabul edilmemekteydi. Süreyya Ağaoğlu bu bölümün kız öğrencileri kabul etmesini sağlamak ve Hukuk öğrenimi görmek konusunda kararlı bir tavır sergilemiştir. Kendi kişisel tarihi ve Hukuk eğitim tarihi açısından önemli olan o gün, karşısında Hukuk bölümünün reisi olan Hukuk-ı Umumiye-i Düvel Profesörü Ahmet Selahattin Bey, Hukuk-ı Medeniye Profesörü Veli Bey ve Kâtib-i Umumî Rauf Bey yer almaktaydı. Süreyya Ağaoğlu içeri girip şu sözleri sarf etmiştir: “Ben Süreyya Ağaoğlu’yum. Bezm-i Âlem Valide Sultanîsini bu sene bitirdim. Hukuk tahsili yapmak istiyorum, beni Hukuk’a kaydeder misiniz?” Süreyya o sırada kendisinin on yedi yaşında olduğunu ve bu yaştaki her kızın normalde çarşaf giymesine rağmen kendisinin çarşaf yerine gri tayyör giymiş olduğunu anlatır. Anlatısındaki bu kısım, kendisinin modernleşmenin ilk adımlarını daha o dönemde atmaya başladığını ve ayrıca uzun yıllardan sonra bu detaya dikkat çekmek istediğini göstermesi nedeniyle önemlidir. Süreyya Ağaoğlu, Ahmet Selahattin Bey’in kahkahalarla güldüğünü ancak kendisine “Üç arkadaş daha bul, hemen fakülteyi açalım.” yanıtını verdiğini anlatır. Karşısındaki komitenin modern ve açık fikirli yaklaşımı, onun ve diğer kız öğrencilerin hukuk öğrenimi önündeki engelleri kaldırmıştır. Ahmet Selahattin Bey çağının ilerisinde bir eğitimci olarak tanınmakta; kız öğrencilerin üniversiteye gitmelerini de desteklemektedir (Uluğ, 1974, s. 124; Taner, 1986, s. 86-88; Sümme, 2001, s. 170).

Süreyya Ağaoğlu, arkadaşları Bedia (Onar), Melâhat (Tüzel Ruacan) ve Saime’yi de ikna ederek Hukuk bölümüne kayıt yaptırmayı başarmıştır. Bölüme giren bu ilk dört kızdan üçü başarıyla mezun olmuştur ancak Saime mezun olamadan vefat etmiştir (Taşkiran, 1973, s. 160). Süreyya Ağaoğlu’nun Hukuk bölümündeki numarası “1”dir, o artık Hukuk bölümüne kaydı yapılan ilk kız öğrencidir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 26). Süreyya, Melâhat, Bedia ve Saime’nin Hukuk bölümüne girişleriyle Osmanlı Dönemi’nde hukuk öğrenimindeki cinsiyete dayalı ayrımcılığın 1921 yılında ortadan kalktığı ve kadınların hukukçu olmak için ilk adımı attıkları görülmektedir (Balci, 2019, s. 44). Hukuk bölümünün ilk kız öğrencileri öğrenimlerinin ikinci dönemindeyken 16 Eylül 1921 tarihinde Dârülfünûn Divanı’nın kararıyla kız ve erkek öğrencilerin sınıfları birleştirilmiştir (Gürüz, 2010, s. 116). Hukuk bölümünde 1921-1922 ders yılında, Tıp bölümünde ise 1922-1923 ders yılında karma eğitim başlamıştır (Dölen, 2009, s. 467; Kurnaz, 2013, s. 138). Kadınların gerçek anlamıyla üniversite seviyesinde eğitim alabilmesi karma eğitimin sağlanmasının ardından mümkün olabilmektedir (Toprak, 2017, s. 69).

1921 yılının yazında Ahmet Ağaoğlu yaklaşık iki buçuk yıl devam eden Malta sürgününden dönmüş (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 28; Samet Ağaoğlu, 2023, s. 123); ülkeye dönüşünün hemen sonrasında Ankara’ya başvurmuş, Millî Hükümet için çalışmaya hazır olduğunu belirterek cevap beklemeye başlamıştır. Hamdullah Suphi Bey’den gelen “Bekliyoruz.” cevabı ile yol parasının kendisine ulaşmasının ardından bir gece yarısı Ankara’ya gitmek üzere yola çıkmıştır (Samet Ağaoğlu, 2023, s. 123).

4. Süreyya Ağaoğlu'nun Mustafa Kemal Atatürk ile Tanışması

1922 yılının yazı Süreyya Ağaoğlu'nun annesi ve kardeşleriyle Ankara'ya ilk gidişidir. Yolda gördükleri köylerin, yolların, köprülerin tamamı perişan vaziyettedir. Ahmet Ağaoğlu'nun Ankara'da bulabildiği ev Keçiören'dedir, üç odalı evin alt katı ise ahırdır; bu evde Mustafa Kemal Paşa, başvekil ve elçiler gibi Ankara'nın ileri gelenleri ağırlanmıştır (Samet Ağaoğlu, 2023, s. 127). Ankara'nın birçok yerinde yaşam koşulları benzerdir. Şehrin birçok alanda çeşitli sorunları bulunmaktadır. Konaklama da bu sorunların başlıcalarındandır (Büyükyıldız, 2009, s. 15).

Süreyya Ağaoğlu, Mustafa Kemal Paşa'yı ilk kez bu yaz görmüş, henüz kendisini tanımadan şahsına hayranlık duyduğunu ifade ettiği Mustafa Kemal'i ilk görüşünü şu sözlerle dile getirmiştir: "Bütün Türkler gibi ben de ona gıyaben tapıyordum. Atatürk'ü seyrederken onun güneş kadar parlak saçlarını, şahsiyetinden fışkıran enerjiyi de görüyor ve babamdan da aldığım telkinle zaferin mutlaka kazanılacağına inanıyordum." (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 33).

Eylül sonunda Süreyya Ağaoğlu, kardeşleri Tezer ve Abdurrahman ile eğitimini sürdürmek üzere İstanbul'a dönmüştür. Döndükleri şehre artık sadece Türk Bayrakları hakimdir, sokaklarda ise Türk askeri bulunmaktadır. İşgal kuvvetleri şehri terk etmektedir. Süreyya hissettiği mutluluğu ifade etmenin çok zor olduğunu dile getirmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 35). Süreyya ve Tezer üniversite eğitimleri bitinceye kadar Ahmet Bey'in yakın dostu Hüseyinzâde Ali Bey'in evinde misafir olmuştur (Özkaya, 2011, s. 16-17).

1924 yılında Türkiye'nin ilk kadın hukukçuları üniversiteden mezun olmuş; Süreyya Ağaoğlu, Melâhat (Tüzel) Ruacan ve Bedia Onar'ın "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hukukçu Kadınları" olarak, 31 Mayıs 1924 tarihinde Hukuk Fakültesi mezuniyet gününde çekilmiş olan fotoğrafları basında yer almıştır (KEKBMV, SAÖA, 10001_021_057). Ankara'da bulunan babası Süreyya'yı bir mektupla tebrik etmiş (KEKBMV, SAÖA, 10001_019_086); ülkenin ilk kadın hukukçularına yabancı basın da ilgi göstermiştir. Beatrice Hill Ogilvie'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan *Current History* dergisinde kaleme aldığı "The New Woman of Turkey" (Türkiye'nin Yeni Kadını) başlıklı makalesinde Süreyya ile gerçekleştirilen kısa bir röportaja da yer verilmiştir (1924, s. 811-812). Kendisinin Bedia Onar ve Melâhat Ruacan ile üniversitede çekilen bir fotoğrafı da makalede yer almıştır (Ogilvie, 1924, s. 813).

5. Süreyya Ağaoğlu'nun Çalışma Hayatı

Üniversiteyi bitiren Süreyya Ağaoğlu 1924 yılının yazında Ankara'ya ailesinin yanına dönmüştür. Ankara'ya gidişinden bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa aileyi yemeğe davet etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın misafirlerinin kızlarıyla gurur duyduğu Süreyya'nın ve Tezer'in anılarından anlaşılmaktadır. Daha sonra misafirlere dahil olan İsmet Paşa'ya "Süreyya Hukuk Fakültesinden mezun oldu, Tezer ise Felsefe son sınıfta. Türk kızları ne güzel ilerliyor." diyerek bu konudaki memnuniyetini belirtmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 39).

Süreyya Ağaoğlu'nun Hukuk bölümünden mezun olan ilk kız öğrenciler arasında yer alması nedeniyle yurt dışındaki basın ve meslek çevrelerinde "İlk Türk Kadın Hukukçu" olarak kendisinden bahsedilmiştir. Rockefeller Foundation (Rockefeller Vakfı) ise kendisine Paris Uluslararası Hukuk Enstitüsünde üç ay sürecek bir seminer için burs teklifinde bulunmuştur. Babasının kabul etmesine rağmen İsmet Paşa'nın bu bursu sıcak bakmaması nedeniyle Süreyya

Fransa'daki seminere katılamamış ve hayal kırıklığı yaşamıştır. Bu hadisenin ertesinde bölümünden arkadaşı Melâhat Hanım ile Adliye Vekaletinde staja başlamıştır; Süreyya'nın staj yaptığı bölüm Ceza İşleri, Melâhat'ınki ise Hukuk İşleri'dir. Bölümden sınıf arkadaşları olan Fuat Sirmen de kendileriyle birlikte staj yapmaktadır ancak okul arkadaşları iş yerinde değil, dışarıda görüşürler zira bu ilk iki kadın hukukçuya Vekalet'in erkek çalışanları nasıl davranmaları gerektiğini tam olarak bilememektedir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 39). Cumhuriyet'in ilk yıllarında çalışma hayatında yer almaya başlayan kadınlar; erkek çalışma arkadaşlarının üzerinde bu şekilde bir etki bırakmıştır, her iki taraf da birbirine nasıl davranması gerektiğini tam olarak bilememenin sıkıntısını yaşamışlardır.

Süreyya Ağaoğlu, 1925 ile 1929 yılları arasını hayatının en güzel yılları olarak tanımlamıştır. O yıllarda Fransa'da okuyan kardeşi Abdurrahman'a gönderdiği bir mektupta "sık sık balolara, çay ziyafetlerine ve dansa gittiklerini, çok eğlendiklerini" yazar (KEKBMV, SAÖA, 10001_008_021). Bir diğer mektubunda ise Leh (Polonya) Sefareti müsteşarından aldıkları dans derslerinden bahseder (KEKBMV, SAÖA, 10001_008_069). O yılların Ankara'sı o dönemi yaşamış olan birçok kişinin anlatılarında olduğu gibi Süreyya'nın anlatılarında da öne çıkmış ve kendisinin anıları da benzer bir heyecanı taşımıştır; bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa döneminde kutlanan Cumhuriyet Bayramlarının heyecanını ve coşkusunu her zaman özlemle anmış, Mustafa Kemal Paşa'yı Ankara'nın ruhu olarak görmüştür. Katıldığı ilk 29 Ekim Balosu'nu yıllar sonra hayatını yazarken bile aynı heyecanla anlatmıştır. Hamamönü'ndeki Türk Ocağı binasında düzenlenen bu baloya büyük bir şevkle hazırlanmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 42). Türk modernleşme tarihi içerisinde baloların ve danslı yemeklerin önemli oldukları görülmektedir, bu yeni eğlence biçiminin medeniyetin somutlaştığı ortamlar ve Batılılaşma yoluna girilmiş olduğunu gösterebilmenin en kolay yollarından biri olarak nitelenmesi mümkündür (Cantek, 2003, s. 264). Elbette bu davetlere katılan isimler genel olarak yeni rejimin ideolojisi ile sorunu olmayan ve yaratılmaya çalışılan modern kimliğe uyum sağlayan veya sağlamaya çalışan, oluşmakta olan yeni burjuvazinin mensuplarıdır (Sumbas, 2013, s. 189).

Süreyya Ağaoğlu'nun anlatılarındaki olumlu havaya rağmen Ankara'da onu olumsuz yönde etkileyen hadiseler de meydana gelmekteydi. 11 Eylül 1920 tarihinde kurulan İstiklal Mahkemelerindeki yargılamalar neticesinde gerçekleştirilen idamlar kendisi tarafından dehşetle karşılanmıştır. Genç bir hukukçu olarak İstiklal Mahkemesi duruşmalarını birkaç defa takip etmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 45).

1927 yılında Süreyya Ağaoğlu avukatlık iznini almış ve Ankara Barosu'na kaydolmuştur (KEKBMV, SAÖA, 10001_022_015; KEKBMV, SAÖA, 10001_023_035). Bu haberi gazeteler vasıtasıyla öğrenen birçok arkadaşı mektuplarıyla kendisini kutlamıştır (KEKBMV, SAÖA, 10001_003_008; KEKBMV, SAÖA, 10001_003_009). Süreyya da 17 Kasım 1927 tarihli mektubunda kardeşi Abdurrahman'a bu haberi bildirmiş ve yakında avukat olarak çalışmaya başlayacağını, cübbesiyle fotoğraf çektirip kendisine göndereceğini yazmıştır (KEKBMV, SAÖA, 10001_008_036). Baroya gerçekleştirmiş olduğu müracaatın olumlu şekilde sonuçlanmasında yasada bu konuyla ilgili olarak kadınlara yönelik bir ayrımcılığın bulunmaması etkili olmuştur. 460 Sayılı Avukatlık Kanunu'nun 2. Maddesi cinsler arasında bir ayrım gözetmemektedir. Dolayısıyla Süreyya'nın Baroya başvurusu da bu bağlamda sorunsuz bir biçimde kabul edilmiştir (Özkent, 1940, s. 691-692).

Süreyya Ağaoğlu ilk olarak Ankara'da ünlü bir avukat olan ve 1934-1935 yılları arasında Ankara Barosunun başkanlığını üstlenen Ahmet Cemal Hazım Görkmen'in yazıhanesinde işe

başlamıştır (Alper vd. 2013, s. 16). İlk davası ise bir boşanma davasıdır. Mahkeme öncesi kardeşi Abdurrahman'a gönderdiği 25 Aralık 1927 tarihli mektubunda kendisinin ilk Türk kadın avukat olduğunu ve yarın bir boşanma davası olan ilk davasına çıkacağını yazmıştır (KEKBMV, SAÖA, 10001_008_071). Avukat olarak çalışmaya başlaması basında da yer almıştır. *Milliyet*'in 27 Aralık 1927 tarihli baskısında yer alan "İlk Kadın Avukat" başlıklı haberde bir fotoğrafına da yer verilmiştir. İlk mahkemesine Paris'te yayımlanan bir gazetede de yer verilmiştir (KEKBMV, SAÖA, 10001_003_044). Türkiye'deki kadın hareketini ve Türk kadınının toplumdaki yerini yakından takip eden bir Mısır yayını olan *L'Egyptienne* de bu haberi okuyucularıyla paylaşmıştır.¹

Bir süre avukatlık yapan Süreyya Ağaoğlu 1929 yılında yeni rejim tarafından yüksek yargı kurumu olarak yapılandırılan ve "Devlet Şûrası" adını alan Şûra-yı Devlette (Crozat vd. 1939, Önsöz) raportör olarak çalışmaya başlamıştır, kendisi bu kurumda da hayatının tamamında olduğu gibi hakkını aramayı sürdürmüş, erkek meslektaşları ile eşit muamele görmek için çabalamaya devam etmiştir. Buradaki görevinden 1931 yılında İstanbul'a taşınmak üzere istifa etmiş ve kurumdaki başarılı çalışmalarından ötürü bir takdirname (KEKBMV, SAÖA, 10001_118_067) almıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 51).

Ağaoğlu ailesini çok etkileyen ve İstanbul'a taşınmalarına neden olan en önemli olaylardan biri 1930 yılında yaşanmıştır. Mustafa Kemal Paşa Ahmet Ağaoğlu'nu Ali Fethi Bey (Okyar) tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasında yer alması konusunda teşvik etmiş, Ahmet Bey gönülsüz de olsa Mustafa Kemal Paşa'nın bu isteğini kabul etmiştir (Ahmet Ağaoğlu, 2021b, s. 35-36). 17 Kasım 1930 tarihinde faaliyetlerine son verilen Serbest Fırkanın kısa süren ömrü sırasında Ahmet Ağaoğlu yaşananlardan olumsuz etkilenmiş ve manen sarsılmıştır. Süreyya; Serbest Fırkanın kapanışını Mustafa Kemal Paşa döneminde demokrasinin ikinci defa yıkılışı olarak betimlemiş, yaşananları ise Atatürk'ün eşi Latife Hanım'dan ayrılmasından sonra içinde bulunduğu yalnızlıktan faydalanan kişilerin Paşa üzerindeki olumsuz etkisine bağlamıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 53).

Ahmet Ağaoğlu'nun SCF'nin kapanması sonucunda mebusluğu da bırakmasıyla aile 1932 yılında İstanbul'a taşınmıştır. İstanbul'a taşınmalarının ardından Ahmet Ağaoğlu, Dârülfünûnda Teşkilat-ı Esasiye Profesörü olarak çalışmaya başlamış, kısa bir süre de *Akın* gazetesi-nin başyazarlığını yapmıştır. 1933 Üniversite Reformu sonrası üniversitedeki kürsüsü elinden alındıktan sonra en zevkli uğraşı dönemin önemli düşünce insanlarının katıldığı, evlerinde düzenlenen "Pazartesi Toplantıları" haline gelmiştir (Soysal, 2022, s. 204).

Süreyya Ağaoğlu taşınmalarının ardından çalışma hayatını İstanbul'da sürdürmüş, İstanbul Barosuna kaydolmuştur. İşe ilk olarak Fethi Okyar'ın tavsiyesiyle Türkiye'deki birçok yabancı şirketin temsilcisi olan Avukat Maître Billiotti'nin yazıhanesinde başlamıştır. Billiotti ile iş amacıyla Ankara'ya gittikleri bir gezide Ankara Palas'ta Atatürk'le karşılaşmışlar, Paşa Süreyya'yı dansa kaldırmıştır. O akşam Paşa'nın Süreyya'ya yaklaşımını gören iş yaptıkları yabancı şirket temsilcilerinin bir sonraki gün kendisine karşı değişen davranışları Süreyya'yı şaşırtmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 60).

İstanbul'a taşınmalarından kısa bir süre sonra, 1933 yılında Süreyya Ağaoğlu'nun annesi Sitâre Hanım henüz elli iki yaşındayken hayatını kaybetmiştir. Ailedeki herkes büyük bir üzüntü yaşamış, eşi ise perişan olmuştur (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 61). Bu ağır kaybın ardın-

¹ Milliyet, 27 Aralık 1927, s. 5.; L'Egyptienne, c. 36, 1928, s. 40.

dan Süreyya biraz olsun avunabilmek dileğiyle Bükreş Elçisi olan Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver) ve ailesini ziyaret etmek üzere kısa bir yurt dışı seyahatine çıkmıştır. Bu Süreyya'nın yurt dışına ilk çıkışıdır. Kendisi gençlik yıllarından itibaren Avrupa'yı görmeyi çok arzu etmiş ancak bu mümkün olamamıştır. Kardeşi Abdurrahman'a gönderdiği bir mektubunda "Diyar-ı küfrü ben de çok görmek istiyorum." diye yazmış ve kardeşinden oraları kendisine anlatmasını istemiştir (KEKBMV, SAÖA, 10001_008_032). Bu seyahat, ömrü boyunca devam edecek gezilerinin de başlangıcı olmuştur. Süreyya seyahat etmeyi çok seven, iş amaçlı gittiği gezilerde dahi ziyaret ettiği şehirlerin, ülkelerin kendisine sunduğu tüm güzelliklerden yararlanmaya çalışan bir "gezgindir". Seksenlerindeyken dahi zorlu seyahatlere çıkmaktan çekinmemiştir.

Süreyya Ağaoğlu, henüz genç bir hukukçuyken bile sivil toplum faaliyetlerine önem vermeye başlamış bu bağlamda Türk Kadınlar Birliğinin 1935 Kongresi hazırlıkları sırasında "Türk Kadınının Medeni Durumu Komisyonu" içerisinde faaliyet göstererek delegelere desteklerini sunmuştur (Davaz, 2014, s. 15).

10 Kasım 1938 tarihi tüm Türkiye için olduğu gibi Süreyya Ağaoğlu ve ailesi için de sarımsı bir gün olmuştur. Süreyya, duruşmaya giderken Atatürk'ün vefat ettiğini öğrenmiştir. O an kendisine hayatın duracakmış gibi geldiğini ifade eder. Eve döndüğünde atmosfer annesinin vefatından farksızdır. Herkese derin bir yas hâkim olmuştur. Babası çalışma masasına yaslanmış hüngür hüngür ağlamaktadır. O sırada şu sözleri söyler, "O bir yanardağdı, bazen alev fışkırır, bana da fışkırdı ama güzel bir alevdi." (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 64). Kızı Tezer'e gönderdiği bir mektupta ise bu kaybın kendisi üzerindeki etkilerini anlatmış, bu vefatın kendisini tahayyül bile edemeyecekleri kadar sarstığını, eşinin vefatından sonra ikinci defa kendisinin böyle bir durumda olduğunu ifade etmiştir (Ağaoğlu, 1940, s. 51).

Atatürk'ün vefatından bir süre sonra, 19 Mayıs 1939 tarihinde ise Süreyya'nın yaşamının uzun yıllar süresince merkezinde bulunmuş olan babası hayatını kaybetmiştir. Çocuklarına son vasiyetlerini bırakmış, birbirlerinden hiçbir zaman ayrılmayacaklarına dair söz istemiş, doğruya doğru eğriye eğri demekten vazgeçmemelerini dilemiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 67). Babalarının vefatının ardından çocukları büyük bir mateme bürünmüştür. Hakkında gazetelerde güzel yazılar kaleme alınmıştır. Mevhibe ve İsmet İnönü, aileye bir taziye telgrafi göndermişlerdir (KEKBMV, SAÖA, 10001_082_049). Cenazede Fethi Okyar, İstanbul Valisi Lütfi Kırdar, İstanbul'da bulunan çeşitli elçiler, mebuslar, eski vekiller, basın camiası, dostları, bir kıta asker ve Tezer (Ağaoğlu) Taşkiran'ın 1933-1936 yılları arasında müdürlüğünü yaptığı Çapa Kız Mektebinin (Turgut, 1998, s. 25) öğrencileri yer almıştır.²

Ahmet Ağaoğlu'nun vefatını takiben 3 Eylül 1939 tarihinde İngiltere Kralı VI. George, Hitler Almanya'sına savaş ilan ettiklerini duyurmuştur. Bu vaziyete rağmen Süreyya babasının vefatı nedeniyle yaşadığı travmayla başa çıkabilmek ümidiyle Fransa ve İngiltere'ye seyahate çıkmıştır. Bu seyahat sırasında iki milletin savaşa bakış açılarını ve tutumlarını karşılaştırmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 69).

Süreyya Ağaoğlu, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda yer almamasına rağmen birtakım konularda Nazi Rejiminin olumsuz etkilerinin ülkesinde hissedildiğini düşünmüş, savunmasını üstlendiği gayrimüslimlere karşı sergilenen tavrın adaletsizliğine tanıklık etmiş ve bu tavrı

² Tan, 21 Mayıs 1939, s. 1.

eleştirmiştir. Yakın bir arkadaşı olan Yvette'in babası, Türkiye'nin doktora sahip olan ilk hukukçularından Gad Franko (Kodal, 2007, s. 146) ile kardeşi Marcel Franko'nun Varlık Vergisi'yle ilgili işlerini takip ederken tanık olduğu olaylardan büyük üzüntü duymuştur (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 71).

1941 yılında Mısır'da bir dava kabul etmiş ve Orta Doğu'yu tanımasına olanak sağlayacak ilk Mısır seyahatine çıkmıştır. Lübnan, Suriye ve kurulmakta olan İsrail'e gitmiştir. Mısır basını bir Türk kadın avukat olan Süreyya Ağaoğlu'nun Mısır'a gelişini yazarak hakkında haber yapmıştır. Bu kısa ziyaretin ardından bir sonraki yıl Süreyya bir defa daha Mısır'a gitmiş ve ülkeyi daha ayrıntılı tanıma fırsatı elde etmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 75).

1943 yılında Süreyya Ağaoğlu'nun kız kardeşi Tezer Taşkiran, Ağaoğlu ailesinin siyasetçi isimleri arasına, CHP Kastamonu mebusu olarak katılmıştır. Yine aynı yıl Süreyya ABD'deki 1940 seçimlerinde Franklin D. Roosevelt ile yarışan Wendell Willkie ile tanışmıştır. Eski Başkan Adayı Willkie, Orta Doğu ve Çin'e bir seyahate çıkmıştır (Silverman, 2024, s. 325). Willkie'nin annesi Henrietta Trisch Willkie de Süreyya gibi avukattır. Willkie kendi annesi gibi ülkenin ilk kadın avukatı olan Süreyya'ya ziyareti esnasında özel ilgi göstermiş, İngiliz Konsoloslukunda kendisi için düzenlenen resepsiyona da katılmasını özellikle istemiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 77). Bu seyahatinden bahsettiği kitabı *One World*'te Türkiye'nin ilk kadın avukatı olarak Süreyya'dan da bahsetmiştir (Willkie, 1943, s. 36).

1945 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Süreyya Ağaoğlu kardeşi Abdurrahman'ın İngiltere'deki bazı işleriyle ilgilenmek amacıyla Londra'ya gitmiştir. Bu seyahati kendisine savaş öncesi ve sonrası İngiltere'yi kıyaslayabilme imkânı tanımış (Ağaoğlu, 1946, s. 5) ayrıca meslek hayatının da daha yoğun bir vaziyete gelmesine sebebiyet vermiştir. Süreyya Londra'da bir yazıhane açmaya karar vermiş, altı ay Türkiye'de altı ay ise İngiltere'de çalıştığı yeni bir düzen kurmuştur (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 80).³ Süreyya burada yeni isimlerle bağlantı kurma imkânına da sahip olmuş, arkadaşları tarafından ziyaret etmek istediği sivil toplum kuruluşlarına, mahkemelere götürülmüş ayrıca Milletlerarası Kadın Hukukçular Cemiyeti de bu vesileyle kendisini kuruluşlarına üye yapmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 78).

Londra'da, Lordlar ve Avam kamaralarını, adliye, çocuk yardım kuruluşlarını, hastaneleri, şehrin fakir bölgelerindeki yardım faaliyetlerini de incelemiştir. İngiliz kadınının toplumdaki yeri hakkında fikir edinmiş, o tarihte İngiliz kadınlarının henüz pek çok hakka sahip olmadıklarına ve aynı eğitimi almalarına rağmen yaptıkları işler için erkeklerle eşit ücreti dahi alamadıklarına tanık olmuştur (Ağaoğlu, 1946, s. 25). Türk Büyükelçiliği tarafından düzenlenen 29 Ekim davetinde, İngiltere'nin o dönem Dışişleri Bakanı olan Ernest Bevin ile tanışmıştır. Bevin, daha sonra sohbet edebilmek üzere kendisini ofisine davet etmiş, o da bu davete icabet etmiş ve Bevin'in Türkiye'de kadının toplum içerisindeki yeri, çalışma hayatındaki konumu ve sahip olduğu haklarla ilgili çeşitli sorularına yanıt vermiştir. Süreyya Ağaoğlu'nun şu sözleri Bevin'i şaşırtmıştır: "Memleketimizde erkekle kadın hukuken her sahada tamamiyle aynı haklara sahiptir, aralarında hiçbir fark yoktur. Kemalizm yalnız memleketin değil Türk kadınlığının da kurtarıcısı olmuştur." Bevin bu sözler üzerine Türk kadınlarının birçok açıdan İngiliz kadınlarına göre daha ileride olduğu yorumunu yapmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 79). Ülkesine

³ Süreyya Ağaoğlu'nun Londra'daki çalışma hayatının detaylarına ve bu ülkede çalışmaya başlamasının öncesinde İngiltere'de ayrıca bir hukuk eğitimi alıp almadığına kaynaklarda rastlanamamıştır.

dönüşünde *Tasvir* gazetesine Londra ile ilgili izlenimlerini anlatmış, İngiltere’de neden bir hukuk bürosu kurma kararı aldığını, İngiliz hukuk sistemini ve İngiliz kadını anlatmıştır.⁴ Ayrıca kendisinin yayımladığı ilk kitap olan *Londra’da Gördüklerim* adlı kitabını da bu ziyaretin sonrasında kaleme almıştır.

1940’ların ikinci yarısında Türkiye’deki tek parti dönemi sona yaklaşırken Süreyya Ağaoğlu’nun kardeşi Samet Ağaoğlu, Demokrat Parti ile CHP’ye muhalefete soyunmuştur. 1946 Temmuz’unda DP’ye katılmış ve 21 Temmuz 1946 seçimlerinde Ankara’dan milletvekili adayı olmuştur. DP’nin kuruluşu uzun yıllardır tek parti tarafından yönetilen ülkede heyecana neden olmuştur. Süreyya da benzer bir heyecanı taşımıştır ancak kendisinin partinin kurucularından Celal Bayar’a karşı beslediği olumlu hisleri, Fuat Köprülü’ye karşı beslediğini söylemek mümkün değildir. Süreyya Fuat Köprülü’yü, Atatürk ile babasının arasının bozulmasının sorumlularından biri olarak görmektedir. Samet Ağaoğlu bu dönemde avukatlık ve gazetecilik yapmaktadır. Adnan Menderes’in Meclisteki bir konuşmasını gazetede bastığı gerekçesiyle o ve bazı gazeteciler tutuklanır. Süreyya Ağaoğlu kardeşinin mahkemeye çıkarılması esnasında elleri kelepçeli fotoğraflarını görünce işin ciddiyetini kavrar ve uçakla İzmir’e giderek kardeşinin avukatlığını üstlenir. Tutuklular beraat eder ancak bu olay Ağaoğlu ailesi için ileride gerçekleşecek daha üzücü hadiselerin ilk habercisi gibidir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 86-87).

Süreyya Ağaoğlu, 1946 yılında Kadınlar Birliği Kongresi’ne katılma amacıyla ABD’ye ilk ziyaretini gerçekleştirmiştir. Ziyareti süresince YWCA (Young Women’s Christian Association/Genç Hristiyan Kadınlar Derneği) tarafından misafir edilen Süreyya bu kurum tarafından organize edilen birçok etkinlikte konuşmacı olarak yer almıştır. YWCA’nın kendisinin onuruna bazı etkinlikler düzenlemiş olduğu da basından anlaşılmaktadır (KEKBMV, SAÖA, 10001_080_047). ABD ziyareti sırasında pek çok yeni ilişki kurmuş, bulunduğu şehirleri gezmek ve bu şehirlerdeki etkinliklere katılmak için de zaman ayırmıştır (KEKBMV, SAÖA, 10001_023_046; Karasu, 2022, s. 91). Burada incelediği önemli kurumlardan biri de Çocuk Mahkemesidir. İlk gençlik yıllarından itibaren ülkesinde kurulmasını hayal etmiş olduğu bu kurumu ABD’de de inceleme imkânı bulmuştur. (KEKBMV, SAÖA, 10001_023_046.; Karasu, 2022, s. 108).

Yaklaşık üç aylık bir süre boyunca ABD’nin New York, Boston ve Washington gibi farklı şehirlerinde bulunmuş; ülkenin Harvard Üniversitesi, Yale Üniversitesi, Radcliffe Kolej gibi önemli kurumlarını ziyaret etmiş (KEKBMV, SAÖA, 10001_080_045; Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 83), katıldığı çeşitli toplantılarda ve radyo programında konuşmalar yapmıştır. Türkiye’yi ve Türk kadını tanıtmak ve anlatmak için yoğun çaba göstermiştir. Aynı zamanda Amerikan toplumu ve kurumları hakkında da bilgi edinmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 82). Burada tanıştığı isimler aracılığıyla Uluslararası Barolar Birliğine, Uluslararası Avukatlar Birliğine ve Kadın Hukukçular Birliğine üye olmuştur. Uzun yıllar boyunca Uluslararası Barolar Birliğinin tek kadın Yönetim Kurulu Üyesi olmuş, Kadın Hukukçular Birliğinin ise 1952-1954 yılları arasında başkanlığını üstlenmiştir. Bu kurumlarla ilişkisi ömrünün sonuna dek devam etmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 84).

Süreyya Ağaoğlu düşünce özgürlüğünü önemseyen bir isimdir, bu doğrultuda Ali Fuat Başgil ve Ahmet Emin Yalman liderliğinde 1 Ekim 1947 tarihinde kurulan “Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti”nin kurucularından biri olmuştur (Dursun, 2019, s. 128). 1948 yılında genç kızların

⁴ Tasvir, 17 Şubat 1946, s. 1.

ve kadınların hayatlarını iyileştirmek ve geliştirmek amacıyla çalışan uluslararası bir kuruluş olan “Soroptimist Kadınlar Derneği”nin, 19 Aralık 1949 tarihinde ise Türkiye Cumhuriyeti’nin çalışma hayatında yer alan ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumu kalkındırmayı hedefleyen önde gelen üniversite mezunu kadınları tarafından kurulan “Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği”nin (Unat, 2017, s. 22) kurucu üyeleri arasında yer almıştır. İlerleyen yıllarda da bu derneklerde faaliyetlerini kesintisiz sürdürmüştür (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 94). Türk Üniversiteli Kadınlar Derneğinin hemen öncesinde ise hayatında çok önemli bir yer edinen; İffet Halim Oruz ile Şevket Rado’nun da kurucuları arasında yer aldığı “Çocuk Dostları Derneği”nin 3 Mart 1949 tarihindeki resmî kuruluşu gerçekleşmiştir. Süreyya, 23 Nisan 1989 tarihinde *Hürriyet*’in *Kelebek* ekinde bu derneği kurma fikrinin nasıl ortaya çıktığını şöyle anlatır: “Ben mesleğim gereği 1947 yılında Amerika’da Çocuk Mahkemeleri’ni gezdim. Ve orada çocuklara gösterilen özen dikkatimi çekti. Türkiye’ye döndüğüm ilk gece, daha Taksim’de sokakta yatan çocukları gördüğümde, artık benim için yeni bir dünya görüşü başlamıştı.”⁵ Ömrünün sonuna dek bu dernek için çalışmayı sürdürmüştür. Kendisi “Çocuk Mahkemeleri”nin ülkesinde kurulduğunu görememiş olsa da Çocuk Dostları Derneği ile çocuklara yardım edebilmenin bir yolunu bulmuştur.

1950 yılı, Türkiye’de büyük bir değişimin yaşandığı, DP’nin iktidara geldiği dönemdir. Samet Ağaoğlu da 1950 seçimleriyle meclise girmiş, bir süre sonra da Başbakan Yardımcısı olmuştur (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 93).

Süreyya Ağaoğlu’nun aynı dönemde üstlendiği bir dava kendisinin kişilerin savunma hakkına ve düşünce özgürlüğüne verdiği önemin anlaşılması açısından önemlidir. Süreyya Ağaoğlu, politik fikirlerine bakılmaksızın kişilerin düşünce özgürlüklerine inanan bir isimdir. 1950 yılında *Bizim Köy* isimli kitabında komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla aleyhine dava açılan yazar Mahmut Makal’a bir telgraf göndererek savunmasını üstlenmek istemiştir. Süreyya’ya göre düşünce özgürlüğünü, kelimenin tam olarak ifade ettiği gibi değerlendirmek gerekmektedir, bu düşünceler ancak eyleme geçilmesi halinde takip gerektirmektedir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 140).

1950’lerin başında hem yurt içinde hem de yurt dışında birçok kongreyi takip etmiştir. Bu ortamlarda gerçekleştirdiği çalışmaların bilhassa kadın Türk hukukçusunu temsil edebilmesine imkân tanınması, Süreyya için bir gurur vesilesi olmuştur. Bu kongrelerden biri kendisine dünyanın çok az tanıdığı bir bölgesinin kapılarını açmıştır. 1952 Nisan’ında “Pakistan Kadınlar Birliği” tarafından düzenlenen “Dünya Müslüman Kadınları Konferansı”na katılan Süreyya bu ülkenin kültürünü ve Pakistanlı kadınları tanıma imkânı bulmuştur (BCA, 30-10-0/229-542-14).

Kongre esnasında Hindistan hükümetinin kendilerini daveti üzerine Türk delegeler Yeni Delhi’yi de ziyaret etmiş, Hindistan’ın bağımsızlık hareketinde öne çıkan bir isim olan Hindistan Başbakanı Cevahirlal Nehru (1889-1964) (Ataöv, 1989, s. 75) ile bir araya gelmişlerdir.⁶

5 Temmuz 1952 tarihinde ise Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonunun kongresi Süreyya Ağaoğlu’nun girişimleri ile İstanbul’da gerçekleştirilmiştir (KEKBMV, SAÖA, 10001_014_005). Bu kongrede federasyonun başkanlığına seçilmiştir (Aydın vd. 2016, s. 56). Aynı yıl Alman bir hukukçu olan Werner Taschenbrecker ile hayatını birleştirmiştir. Bu evliliğe

⁵ Hürriyet, Kelebek Eki, 23 Nisan 1989, s. 1.

⁶ Milliyet, 6 Nisan 1952, s. 4.

basın yoğun ilgi göstermiş ve damadın Alman olması nedeniyle gazetelerde Süreyya Ağaoğlu hakkında bazı eleştirel yazılar kaleme alınmıştır. Süreyya'nın konuyla ilgili açıklamaları da gazetelerde yer almıştır.⁷ O tarihte Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı olan kardeşi Samet Ağaoğlu bu evliliğe sıcak bakmamış ve basına konuyla ilgili olumsuz açıklamalarda bulunmuştur.⁸

Süreyya Ağaoğlu'nun otobiyografisinde eşi ile ilgili çok az bilgi yer almaktadır. Eşinin ismi dahi kendisinin özel arşivindeki belgelerden öğrenilmektedir. Bu konuda özel arşivinin araştırmacıya sundukları da sınırlıdır, kendisi otobiyografisinde net bir biçimde anılarının yazdıklarından ibaret olmadığını ancak bu anıların bazılarını sadece kendisine sakladığını, bazılarını ise paylaşmak istemediğini belirtmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 150). Özel hayatı ve eşi de kendisine saklamayı tercih ettikleri arasında yer almaktadır.

1953 yılında Ağaoğlu ailesi çok erken bir vefat haberi ile sarsılmıştır. Süreyya'nın kardeşi iş insanı Abdurrahman Ağaoğlu 4 Mart 1953 tarihinde henüz 46 yaşındayken İstanbul-Ankara Ekspresi'nde kalp krizi geçirerek vefat etmiştir (KEKBMV, SAÖA, 10001_041_001). Bu erken kayıp tüm aileyi etkilemiştir.

6. 27 Mayıs Darbesi, Yassıada Mahkemeleri ve Sonrası

27 Mayıs sabahı tüm Türkiye ve Ağaoğlu ailesi farklı bir Türkiye'ye uyanmıştır. Saat 04.36'yı gösterirken Ankara Radyosu'nda Albay Alparslan Türkeş'in okuduğu bir bildiri Türk Silahlı Kuvvetlerinin devletin yönetimine el koyduğunu haber vermiştir (Ahmad vd. 1976, s. 211). Durumu öğrenen ailesi Samet Ağaoğlu'nun vaziyetiyle ilgili bilgi almaya çalışmış ancak başkent ile iletişim kesilmiştir. Bir müddet sonra kardeşi Samet'in iyi olduğunu öğrenen Süreyya, yengesi Neriman Hanım'a destek olabilmek için Ankara'ya gitmiş ve gözaltına alınanların tutulduğu Harp Okuluna giderek kardeşi Samet'in durumunu araştırmıştır. İstanbul'dan kendisini arayan kız kardeşi Gültekin'in, evinin basıldığı ve didik arandığı haberi üzerine ertesi gün İstanbul'a döndüğünde evini altüst edilmiş bulmuş, arama emrinin sadece kendi evi ve kardeşi Samet'in evi için olduğunu öğrenmiştir (KEKBMV, SAÖA, 10001_068_010).

DP'li tutuklular 5-17 Haziran 1960 tarihleri arasında bölüm bölüm Yassıada'ya nakledilmiştir (Çolak, 2022, s. 1226). Samet Ağaoğlu tarafından "bir devrin mezarı" (Samet Ağaoğlu, 2013, s. 144) olarak tanımlanan bu ada, birçok tanınmış ismin hayatlarındaki en kederli günlerine tanık olmuştur (Samet Ağaoğlu, 2021a, s. 14-15). Samet Ağaoğlu vekâletini ilk olarak ablasını bu tatsız durumdan korumak amacıyla Avukat Gültekin Başak'a vermiş; 9 Eylül 1960 tarihini taşıyan mektubunda ablasına "Senden tekrar ve ısrarla rica ediyorum mahkemeye gelmek fikrinden vazgeç!" (KEKBMV, SAÖA, 10001_026_079) diye yazarak ailesinin mahkemeyi izlemesine karşı çıkmıştır. Dört gün sonra yazdığı mektubunda ise şu sözleriyle ablasının avukatlığını üstlenmek istemesine de karşı çıkmıştır: "Avukatlığa gelince, buna imkân yok! Asla istemiyorum. Çeşitli detayları var. Sonra izin alsanız dahi mahkemeye dinleyici olarak ne senin ne aileden herhangi birisinin gelmesine de razı olamam!" (KEKBMV, SAÖA, 10001_026_069). Samet Ağaoğlu, ailesinin bu yaşananlara tanıklık etmesini engelleme konusunda kararlıdır. Ancak Süreyya Ağaoğlu da kardeşinin yanında olma konusunda en az onun kadar kararlıdır, kardeşini ikna edemeyince ona yakın olabilmenin farklı bir yöntemini bulmuş ve Avukat Saim Hüseyin Akand ile DP'nin kadın vekilleri Nazlı Tıbar, Emine Piraye Levent, Ayşe Günel, Hilal Ülman ve Perihan Arıburun'un vekâletlerini almıştır (Perin, 2011, s. 259; Güveloğlu, 2016, s. 26; Çolak,

⁷ Akşam, 20 Eylül 1952, s. 1.; Vatan, 21 Eylül 1952, s. 5.

⁸ Akşam, 21 Eylül 1952, s. 1.; Vatan, 22 Eylül 1952, s. 1.

2021, s. 69). Bu davranışında ne olursa olsun Yassıada'da kardeşinin yakınında bulunma arzusu etkili olmuştur. Mektuplardan anlaşıldığı üzere Süreyya kardeşinin vekaletini istemeyi de sürdürmüştür (KEKBMV, SAÖA, 10001_026_089). Samet Ağaoğlu'nun Süreyya Ağaoğlu'na gönderdiği 14 Kasım 1960 tarihli nottan vekaletini bu tarihte ablasına verdiği anlaşılmaktadır (KEKBMV, SAÖA, 10001_027_006).

Yassıada avukatlarının içerisinde Süreyya Ağaoğlu gibi ailesinden bir ismi savunmak üzere orada bulunan başka avukatlar da vardır. Samet Ağaoğlu bu isimler için "Bunların hepsi kendi yuvalarını fırtınadan korumaya çalışacaklardı!" sözlerini sarf etmiştir (Samet Ağaoğlu, 2021a, s. 33). Ayrıca ablasının yüklendiği görevin ağırlığını vurgulamış ve tavırlarını da betimlemiştir: "Sonra benim Süreyya cesur, metin, bir yandan yaptığı savunma hazırlıklarını anlatıyor, öte yandan hâlimi anlamak için hep yüzümü araştırıyor. Yalnız beni değil babamı, bütün aileyi savunacağını biliyor (Samet Ağaoğlu, 2013, s. 88).

Mahkemelerin öncesinde Süreyya Ağaoğlu ve Celal Bayar'ın oğlu Turgut Bayar siyasi davalarla ünlü bir isim olan Fransız Avukat Maurice Garçon ile Paris'te görüşürler. Kendisinin Yassıada Mahkemesi ve Türkiye'deki hukuki durum hakkındaki görüşlerini sorarlar. Garçon bu görüşme sonrası hazırladığı raporunda darbe hukukunun ve darbe mahkemesinin kabul edilmesinin mümkün olmadığını, bu mahkemede alınan kararların adil olmasının beklenemeyeceğini ve bu tip mahkemelerde alınan idam kararlarına da karşı olduğunu belirtir (KEKBMV, SAÖA, 10001_029_020; Naskali, 2015, s. 298).

Köpek Davası, 6-7 Eylül Olayları Davası ve Bebek Davası ile başlayan duruşmalarda (Gökçen vd. 2022, s. 134) Süreyya bulunmaz, Samet Ağaoğlu bu davalarda yargılanmamaktadır. 27 Nisan 1961 tarihinde Vatan Cephesi Davası (27 Nisan 1961-5 Eylül 1961) başlar (Gökçen vd. 2022, s. 138), Samet Ağaoğlu bu davada yargılanmıştır (BCA, 10-9-0-0/220-682-5). Süreyya Ağaoğlu savunmasında bu yargılama süreciyle ilgili içine sinmeyen noktaları da dile getirmiştir. İddianamede savcı tarafından kullanılan gurur kırıcı ve hakaret niteliğindeki sözlerle karşı çıkmıştır. Samet Ağaoğlu, Fatih'te gerçekleştirmiş olduğu bir konuşma nedeniyle suçlu bulunmuş, bu dava Anayasa'yı İhlal Davası (11 Mayıs 1961-5 Eylül 1961) ile birleştirilmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 123).

Süreyya Ağaoğlu, Milletlerarası Hukukçular Komisyonundan bu mahkemelere katılacak bir müşahit göndermelerini talep etmiştir. İsviçreli ünlü ceza avukatlarından Raymond Nicolet müşahit olarak İstanbul'a gelmiştir. Ertesi gün duruşmalara katılmış, akşamında da Süreyya'nın evinde Yassıada avukatlarından bazıları ile tanıştırılmıştır. Hadiseler konusunda ne düşündüğü sorusuna Nicolet, "Bu bir mezbaha, Nürnberg'ten⁹ de kötü bir mahkeme." cevabını vermiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 124).

11 Mayıs 1961 tarihinde Anayasa'yı İhlal Davası başlamış (BCA, 10-9-0-0/49-145-2); bu davada Cumhurbaşkanı ve Başbakan'la birlikte 403 Demokrat Partili milletvekili yargılanmıştır. Süreyya Ağaoğlu bu mahkemeler hakkındaki görüşlerini şu sözlerle özetler "Bir hukukçu için sadece bir yüz karasıdır." (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 124).

Süreyya Ağaoğlu Yassıada'daki karar gününü ömrü boyunca unutamadığını ifade etmiştir. Kararlar yirmi dört gruba ayrı ayrı açıklanmıştır (Erer, 1965, s. 56). Samet Ağaoğlu salona girdiğinde avukatı ve ablası Süreyya'nın yüzüne bakar ve onu hayatında hiç bu kadar üzgün

⁹ Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi yargılamaları.

görmediğini dile getirir. Samet Ağaoğlu müebbet hapis cezasına çarptırılır (Samet Ağaoğlu, 2021b, s. 153).

Ağaoğlu ailesi için bu defa istikamet Kayseri Cezaevi'dir. O yıllarda Kayseri tutuklu milletvekillerinin ailelerini ağırlayabilecek olanaklardan yoksundur, ziyaretler oldukça sıkıntılı olur (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 135). Ağaoğlu ailesi adeta ikinci bir Malta sürgünü yaşıyor gibidir.

Süreyya Ağaoğlu, bu dönemde Brezilya'da düzenlenecek olan Beynelmilel Hukukçular Komisyonuna davet edilir. Samet'in yargılanması esnasında genç yaştaki kuzenlerinin vefat etmesi nedeniyle çok üzgün olan kardeşi Gültekin'i de ona iyi gelmesi ümidiyle kendisiyle gelmeye ikna eder, biletlerini satın aldıkları şirketin Brezilya sonrasında dünya turu da yapabilecekleri önerisiyle bu teklifi kabul ederler (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 137). Brezilya'daki konferansın ardından Süreyya ve Gültekin; New York, Los Angeles, Hollywood ve Hawaii'ye giderler. Ardından Japonya, Filipinler, Bangkok ve Hong Kong'u ziyaret ederler. Bangkok ve Hong Kong o dönem için az tanınan lokasyonlar olmaları nedeniyle Süreyya ve Gültekin'i çok etkilemiştir. Döner dönmez ilk olarak Kayseri'ye kardeşleri Samet'i ziyarete giderler (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 138).

Bu dönemde kardeşi Samet için tek yapabildiği sık ziyaretleri ve düzenli olarak yazdığı mektuplarıyla ona yalnız olmadığını hissettirmektir. Ancak bunların haricinde yapabileceği bir şey daha olduğu inancıyla Süreyya Ağaoğlu Yeni Türkiye Partisine katılmıştır. 13 Ocak 1961 tarihinde siyasi partilere yeniden faaliyete geçme izni verilmesinin ardından yeni siyasi partilerin kurulmasına imkân tanınmış, demokrasiye dönüş çabaları hız kazanmıştır.¹⁰ Süreyya Ağaoğlu siyaset alanında çalışarak adaletsiz bir yargılama sonucu hapsedildiğine inandığı kardeşine yardım etmeyi ummuştur, bu bağlamda partinin İstanbul İl Başkanlığını üstlenmiştir.¹¹ Samet Ağaoğlu'nun *Yassıada, Kayseri ve Toptaş Cezaevi Günlükleri*'ne göre Süreyya'ya milletvekilli olması da teklif edilmiş ancak kendisi bu teklifi kabul etmemiştir (2013, s. 190). YTP, 1961 seçimleri dışında siyaset sahnesinde pek varlık gösteremez, Adalet Partisi ile benzer bir seçmen kitlesini hedeflemesi nedeniyle DP'nin yerini dolduramaz. Parti 1973'te kapanır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 139).

Uzun uğraşlar neticesinde Samet Ağaoğlu İstanbul'daki Toptaş Cezaevi'ne nakledilmiş, 5 Ekim 1964 tarihinde ise cezası "sürekli hastalığı sebebiyle" affedilmiştir (BCA, 30-11-1-0/308-33-1). Serbest bırakıldığı gün kız kardeşleri Süreyya ve Tezer'le çekilmiş bir fotoğrafını da içeren haber gazetelerde yer almış ve yaşanan bu gelişmenin aileyi ne kadar mutlu ettiğinden bahsedilmiştir (KEKBMV, SAÖA, 10001_020_053). Samet Ağaoğlu'nun hapisten çıkmasıyla hayatlarının daha normal bir hâle gelmesi sonucu Süreyya'nın katıldığı kongreler ve mesleki faaliyetleri eskisi gibi hayatının önemli bir parçası hâline gelmiştir.

1968 yılında Süreyya Ağaoğlu kadın hukukçu arkadaşlarıyla "Türk Hukukçu Kadınlar Derneği"ni kurmuştur. 1976-1978 yılları arasında da derneğin Yönetim Kurulu Başkanlığını üstlenmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 145).

¹⁰ Milliyet, 14 Ocak 1961, s. 1.

¹¹ Milliyet, 28 Ağustos 1962, s. 3.

Ömrü boyunca katıldığı birçok toplantı, kongre ve konferansta ülkesini ve Türk kadın hukukçularını en iyi şekilde tanıtmak için çabaladığını, bu etkinliklerden ülkesine yeni düşünceleri ve bakış açılarını getirebilmeyi hedeflediğini belirtmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 147). 1973 yılında Üniversiteli Kadınlar Derneği, ardından Soroptimistler birer etkinlik organize ederek çalışma hayatı ve sosyal alanlardaki hizmetleri nedeniyle kendisine teşekkürlerini sunmuşlardır. 1974 yılında ise İstanbul Barosu “Meslekte 40 Yıl” töreninde kendisine bir şilt takdim etmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 148). Türkiye Barolar Birliği “Cumhuriyet’in 50. Yılı kutlamaları” kapsamında, Süreyya Ağaoğlu’nun 5 Aralık 1927 tarihinde Ankara Barosuna katılan ve törenin gerçekleştirildiği tarihte İstanbul Barosu avukatlarından biri olarak meslek hayatını devam ettiren “İlk Türk Kadın Avukat” olması dolayısıyla bir tören gerçekleştirmiştir (Türkiye Barolar Birliği Bülteni, 1974, s. 4-5).

Ailenin en büyük çocuğu olan Süreyya, 4 Mayıs 1979 tarihinde kız kardeşi Tezer Taşkıran’ı kaybetmiştir (KEKBMV, SAÖA, 10001_027_021). Ailesindekileri bir bir kaybetmeninse kendisini hayata biraz küstürdüğünü ifade etmiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 183). Kendisinin ömrü boyunca yas süreçleriyle “çalışarak” başa çıktığına tanık olunmaktadır, teselliye aktif çalışma hayatında bulmuş ve mesleğiyle ilgilenmeyi tercih etmiştir. Tezer’in vefatı sonrasında da teselliye yine mesleğinde arayarak aynı yılın Ekim’inde New Mexico, Santa Fe’deki Uluslararası Kadın Avukatlar Derneğinin kongresine katılmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 184).

1981 yılının Mustafa Kemal Atatürk’ün doğumunun 100. yılı olması nedeniyle çeşitli etkinliklerde Atatürk’ü konu alan konuşmalar gerçekleştirmiştir. Yurt içindeki ve yurt dışındaki birçok kurum tarafından düzenlenen etkinliklere bu doğrultuda katılmıştır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 190).

Sovyet Hukukçu Kadınlar Derneği, 1981 yılının Ekim’inde Süreyya Ağaoğlu’nu Sovyet Rusya’ya davet etmiş, ziyaret etmek istediği yerler de kendisine bırakılmıştır. Süreyya Ağaoğlu ata toprağı olan Azerbaycan’ı da ziyaret etmek istediğini belirtmiş, Moskova ziyaretlerinin ardından uçakla Bakü’ye geçmişlerdir. Bakü’yü dolaşırken Süreyya bambaşka hisler içerisinde olduğunu belirtir. Anne ve babasından dinlediği bu yerleri adeta tanıyor gibidir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 195).

6 Ağustos 1982 tarihinde Süreyya kardeşlerinden birini daha, Samet Ağaoğlu’nu kaybetmiştir.¹² Bu kayıp da onun için yeni bir sarsıntıdır. İnsanın dayanabildiklerine ve tüm büyük kayıplarına rağmen yaşamaya devam edebilmesine şaşırdığını dile getirir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 199).

Samet Ağaoğlu’nun vefatından birkaç ay sonra kardeşi Gültekin’in ve arkadaşlarının ısrarıyla Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonunun Roma’daki yönetim toplantısına, 1983’ün Ekim ayında ise Madrid ve Rabat’ta gerçekleştirilen Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonu Konsey toplantısına katılır (KEKBMV, SAÖA, 10001_009_107).

1989 yılına gelindiğinde Süreyya Ağaoğlu hâlâ konferanslara katılıyor, etkinliklerde konuşmacı olarak bulunuyordu. Henüz yazıhanesini kapatmamış, emekliye ayrılmamıştı. Eski temposuyla olmasa da mesleki çalışmalara vakit ayırıyordu. Cihangir’de gerçekleştirilen “Kadın Hakları ve Çağdaşlaşma” konulu bir panele katılarak, “Kadınların Yurttaşlık Bilinci” konulu konuşmasını gerçekleştirmişti. Ancak bu Süreyya Ağaoğlu’nun dinleyicilerine son hitabı olmuştur.

¹² Milliyet, 7 Ağustos 1982, s. 1.

Toplantıdan ayrılırken düşmüş, beyin kanaması geçirmiştir.¹³ Yapılan ameliyata rağmen kurtarılamamış, 29 Aralık 1989 tarihinde saat 8.20’de Amerikan Bristol Hastanesinde vefat etmiştir. Diğer aile fertleri gibi Süreyya Ağaoğlu da Teşvikiye Camisi’nde kılınan cenaze namazının ardından Feriköy’deki aile kabristanında toprağa verilerek tüm kaybettiği sevdiklerine kavuşmuştur. Cenazesi boyunca başucunda kurucusu olduğu Çocuk Dostları Derneği Yurdu’nda okuyan küçük çocuklar nöbet tutmuş, Süreyya annelerini hüzünle ebedî istirahatgâhına yolcu etmişlerdir.¹⁴

7. Süreyya Ağaoğlu’nun Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşme Projesi ile Etkileşimi

Aksoy, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan kısa süre önce dünyaya gelen veya Cumhuriyet’le aynı yaşta olan kadınların otobiyografilerinin merkezinde genellikle modernleşme sürecinin ve elbette Cumhuriyet tarihinin yer aldığını ifade eder. Cumhuriyetin ne anlama geldiğinin kadın bakış açısıyla anlaşılmasına olanak sağlayan bu otobiyografiler, Türk modernleşmesinin başlıca sorunlarından biri olarak görülen kadınların toplumdaki yerlerinin değişimine de odaklanması açısından ilginç bulunur. Bu tür otobiyografileri kaleme alan kadınlar, modernleşme projesini bizzat yaşamış ve kamusal alanda etkin pozisyonlara gelmiş kişilerdir (2014, s. 10).

Bu çalışmada hayatı incelenmiş olan Süreyya Ağaoğlu da Cumhuriyet’in kurulmasından kısa bir süre önce dünyaya gelmiştir. Bu yıllarda yetişen varlıklı ve entelektüel ailelere mensup eğitilmiş kadınların düşünce yapılarının genellikle bu ortamda şekillenmesi dolayısıyla modernleşme projesinin Süreyya Ağaoğlu’nun hayat hikâyesinin anlaşılması açısından önem taşıdığı görülmektedir (Aksoy, 2014, s. 81).

Süreyya Ağaoğlu’nun Türkiye’ye yerleştikleri 1910 yılından itibaren ilk olarak Osmanlı Devleti’ndeki sonrasında ise Türkiye Cumhuriyeti’ndeki modernleşme hareketinden doğrudan etkilendiği görülmektedir. Düşünce dünyasının yapılanmasında en etkili isim olan babası Ahmet Ağaoğlu modernleşme yanlısı bir aydıındı. II. Meşrutiyet sonrasında modernleşme yanlısı seçkin ailelerin birçoğunda görüldüğü gibi babaların kız çocuklarının eğitimlerindeki ve toplumsallaştırılmalarındaki rolü artmıştır. Bu değişimin sonucunda da bu ailelere mensup kız çocukları yaşitlarına kıyasla daha farklı bir düşünce ortamında büyüme imkânı elde etmişlerdir (Durakbaşı, 1998, s. 47). Süreyya, Türkiye’ye geldiğinde babasının arzusuyla ilkokula başlamış, döneminin kendisine sunduğu en iyi eğitimi almıştır. Babasının kendilerine aşıladığı kadın-erkek eşitliği düşüncesini içselleştiren Süreyya, elinden geldiğince bu düşünceleri kamusal hayatında da uygulamaya özen göstermiştir.

Süreyya Ağaoğlu, modernleşme projesinin lideri olan Mustafa Kemal Paşa ile aynı sosyal ortamları paylaşmış bir isimdir. Özellikle Mustafa Kemal Paşa’nın Latife Hanım ile evli olduğu yıllarda aileler birbirlerinin evlerine konuk olmuştur. Dolayısıyla Süreyya, Mustafa Kemal Paşa ile doğrudan diyalog kurabilmiş ve bu diyalogu kesintilerle de olsa Paşa’nın vefatına dek devam ettirebilmiş bir Cumhuriyet kadınıdır. Mustafa Kemal Paşa’nın kendisi ve kardeşi Tezer hakkındaki olumlu görüşleri Süreyya için önemlidir, Gazi’nin bu görüşlerinden gururla bahsetmektedir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 38). Kendilerinin o yıllarda Ankara’daki az sayıda yüksek öğrenim görmüş ve çalışma hayatına başlamış genç kızlar olduklarını, bu nedenle Paşa’nın sevgisini

¹³ Milliyet, 30 Aralık 1989, s. 8.

¹⁴ Cumhuriyet, 31 Aralık 1989, s. 8.

ve takdirini kendilerinden saklamadığını, bir babanın gururuyla kendilerini izlediğini belirtir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 43).

Ömrü boyunca Gazi'ye karşı aynı sevgi ve saygı dolu üslubu kullanmıştır. 86 yaşındayken Atatürk'ü ve inkılaplarını korumaya özen gösteren davranışları da bu yargıyı desteklemektedir (KEKBMV, SAÖA, 10001_020_038). *Güneş* gazetesinde yer alan bir röportajında gazeteci tarafından kendisine yöneltilen "Kadın gözüyle Atatürk'e son sözünüz ne olurdu?" sorusuna şu cevabı verir: "Kadınlara, kadın haklarına çok değer verdin... Sana Türk kadını adına âşığız. Ve inkılaplarını Türk anaları olarak, cephane taşıyıcı gibi yine biz yaşatacak biz taşıyacağız..." (KEKBMV, SAÖA, 10001_021_047).

Modernleşme projesi tarafından kadının değişimi odak noktasına alınmış ve kadınların kamusal hayatta yer edinmeleri amaçlanmıştır (Aksoy, 2014, s. 188). Ancak Süreyya Ağaoğlu'nun Adliye Vekaletinde stajının başladığı 1925 yılında kadınlar henüz restoranda tek başlarına yemek dahi yiyememekteydi. Süreyya ve aynı dönemde staja devam eden arkadaşı Melâhat (Ruacan) öğlen yemeği yiyecekleri farklı bir yer bulamayışları üzerine babasının onayıyla Ankara'nın o yıllardaki tek restoranı olan "İstanbul Lokantası"na giderler ve yemeklerini hiç kadın misafiri bulunmayan bu restoranda yerler. Üniversiteden mezun olmuş ve çalışma hayatına başlamış iki kadın, restoranda yemek yemek için dahi bir erkeğin onayını alma ihtiyacı hissetmiştir. Ahmet Ağaoğlu, modern düşünen bir erkek olduğu için kızının ve Melâhat Hanım'ın bu isteğinde bir sakınca görmemiş ancak restoranda bulunanlar iki kadının yanlarında bir erkek bulunmaksızın yemek yiyişini yadırgamıştır. Oysa restoranın misafirleri de genellikle mebuslardır. Dedikodular kısa sürede Ahmet Ağaoğlu'na ulaşmış ve bu durumdan rahatsız olan Ahmet Bey öğlen yemeklerinde kızının ve Melâhat'ın kendi yanına gelmelerini istemiştir. Bu olayın ardından bir gün Mustafa Kemal Paşa ve eşi Latife Hanım, Ağaoğlu ailesinin konuğu olmuş, Paşa Süreyya'ya çalışma hayatı konusundaki izlenimlerini sorması sonucunda da restoran hadisesinin ayrıntılarını öğrenmiştir. Ertesi gün Mustafa Kemal Paşa Adliye Vekaletine giderek Süreyya'yı otomobiliyle almış ve etraftakilerin duyabileceği bir şekilde Latife Hanım'ın kendisini öğle yemeği için beklediğini söylemiştir. Yolda ise İstanbul Lokantası'nın önünde arabasını durdurarak, kendisini görmek için dışarı çıkan tüm mebusların karşısında "Ben bugün Süreyya'yı bize götürüyorum, yarın lokantada yiyecek." diyerek tavrını ortaya koymuştur. Köşke gittiklerinde Latife Hanım, Paşa'nın gece Süreyya'dan bu olayı dinlediğinde çok sinirlendiğini ve gereğini yapacağını ifade ettiğini Süreyya'ya anlatmıştır. Modernleşme projesinin en tepesinde bulunan isim, duruma müdahale ederek Süreyya'ya göre kadınların toplumdaki özgürlüklerini muhafaza etmek istediğini herkese göstermiştir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 40).

Süreyya Ağaoğlu'nun hayatı incelendiğinde kendisinin Cumhuriyet'in modernleşme projesiyle ortaya çıkarılmak istenen kadın profilinden daha özgür bir kadın olarak yaşamını sürdürdüğü görülmektedir. 1930'ların başında iş için Ankara'yı ziyaret edişlerinde Ankara Palas'ta yalnız başına kalan tek kadın misafirin kendisi olduğunu belirtir. Bu bilgiyi paylaşarak "kendi ayakları üzerinde durabilen kadın" imajının altını çizmek istediği anlaşılmaktadır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 60). 1945 yılında Londra'da bir hukuk bürosu açacak kadar özgüven sahibi bir kadın olarak yetişmiştir.

Otobiyografisinde birçok yerde kendisinin modernleşme projesinin ortaya çıkarmayı hedeflediği modern Türk kadını olduğunu belirtmiştir. Örneğin Wendell Willkie ile tanışmalarının sonrasında Willkie'nin kendisinden "kültürlü ve modern Türk kadınının temsilcisi" şeklinde bahsettiğini ve kendisini takdir ettiğini ifade ederken de bu özelliğini ön plana çıkarmak

istemektedir (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 76). Süreyya Ağaoğlu'nun modern Türk kadını tarifi çok nettir; değerli, eğitim almış ve meslek sahibi (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 87).

Modernleşme projesine ve inkılaplara yaklaşımı, kaleme almış olduğu otobiyografisinden, makalelerinden ve gazetelerdeki röportajlarından anlaşılabilir. Kendisinin bu konuya yaklaşımının son derece rasyonel olduğunu ifade etmek mümkündür. Süreyya, Türkiye'deki modernleşme hareketini sadece Atatürk'e bağlamaz. Modernleşme sürecinin Osmanlı Devleti'ndeki köklerini de hatırlatır (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 65).

Ömrü boyunca inkılaplar konusunda hassas olmuş, Türk kadınının modernleşmeyle elde ettiği ilerlemelerin kaybedilebileceği korkusunu da taşımıştır. 22 Ağustos 1975 tarihli mektubunda dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'e amacını şu şekilde ifade eder: "Gayem, bir ayağı çukurda olan bir kadın olarak Türk kadınını ezdirmemenizi, onu layık olduğu yerden aşağı indirme değil daha yükseltme çarelerini aramanızı istemektir." (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 171).

Bu sözleriyle kadın hakları konusundaki hassasiyetini ülkenin en üst makamlarından birine bildirmekten çekinmez. İnkılaplar konusundaki hassasiyetinin örneklerinden birine Pakistan ziyareti esnasında Muhammed Ali Cinnah'ın kabrini ziyaret ederken başörtüsü takması nedeniyle eleştirilmesi neticesinde verdiği cevapta rastlanmaktadır: "Başörtülü görünmenin inkılap aleyhtarlığı olarak anlaşıldığını teessürle okudum. İnkılap beline kadar açılmak veya kafa örtmek değil, bir zihniyet meselesidir. Bir memleketin örf ve adetlerine uyarak baş örtmekle inkılapa karşı gelinmez. İnkılabı öğrenmeye ihtiyacım yok, zira ben inkılabın sembolüyüm." (Süreyya Ağaoğlu, 2023, s. 96).

Süreyya Ağaoğlu'nun başörtüsüne ancak bir zihniyet sembolü olarak kullanıldığı takdirde karşı çıktığı görülmektedir.¹⁵ Kendisinin bu konuyla ilgili düşünceleri, *The Sun*'a 27 Kasım 1987 tarihinde vermiş olduğu röportajından da anlaşılabilir. Süreyya gazeteciye şöyle demiştir: "Başörtüsü umurumda değil. Peki başörtüsünün altında ne var? Bunu kabul ettiğinizde kocanızın dört karısı olabileceğini, onu boşama hakkınız olmadığını, çocuklar üzerinde her türlü haklara sahip olduğunu da kabul etmiş oluyorsunuz." (KEKBMV, SAÖA, 10001_023_032).

Benzer bir hassasiyeti dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın eşi Semra Özal'ın da katıldığı bir panelde de gösterir. Muhataplarına "Türkiye'de neden irtica ile mücadele edilmiyor?" sorusunu yöneltir (KEKBMV, SAÖA, 10001_021_048). Aynı görüşü Başbakan Turgut Özal'ın bulunduğu Türk Kadınını Güçlendirme Vakfı tarafından düzenlenen bir baloda da dile getirmiştir: "Türk kadını bugün ileri değil, geriye gitmektedir. Küçük kız çocukları okul yerine Kuran kurslarına gönderilmektedir. Türk kadınlarının kendi kişiliğini bulması önlenmektedir." (KEKBMV, SAÖA, 10001_021_058).

Otobiyografisini yayımladığı 1975 yılında da inkılapların tehdit altında olduğu endişesini taşımakta olduğu görülmektedir. Lisedeki Ulûm-ı Diniye Hocası Emin Efendi tarafından kadının bir "mülk-i muta" olarak adlandırılışını, kadının o dönemde bir mal olarak görüldüğünü fakat kendilerinin o yıllarda dahi bunu kabul etmediğini dile getirmesinin ardından 1975 yılında da toplumu aynı karanlık döneme geri döndürmek isteyenlerin arttığından bahseder (Sü-

¹⁵ Tan, 29 Ekim 1989, s. 1.

reyya Ağaoğlu, 2023, s. 18). Aksoy'a göre inkılapların zarar görebileceği endişesi Süreyya Ağaoğlu'nun yaşamını yazarken motivasyonunu oluşturan nedenlerden biri olmuştur (2014, s. 176).

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın hukukçularından biri ve ilk kadın avukatı olan Süreyya Ağaoğlu'nun yaşamı ele alınmıştır. Bu çalışmanın temel iddiası Süreyya Ağaoğlu'nun kişiliğinin ve yaşamının modernist bir isim olan babası Ahmet Ağaoğlu'ndan ve Erken Cumhuriyet Dönemi modernleşme projesinden büyük ölçüde etkilendiği olmuştur. Çalışma esnasında bu iddianın hem Süreyya Ağaoğlu'nun anlatıları aracılığıyla hem de döneme dair çalışmaların incelenmesiyle kendisinin yaşamında karşılık bulduğu anlaşılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yaşamını kuran, eğitilmiş ve meslek sahibi bir Türk kadınına yansıtan bu hayat hikâyesinin modernleşme projesiyle ulaşılmak istenen kadın kimliğini en iyi şekilde anlatan örneklerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Süreyya Ağaoğlu; yaşadığı dönemin siyasi ve toplumsal değişimlerine tanıklık etmiş, bunları da anlatısı ve yaşantısıyla günümüze aktarmak istemiştir. Ardında bu tanıklığı değerlendirebilmemize olanak sağlayan birçok belgeden oluşan geniş bir arşivle birlikte kitaplar ve makaleler bırakmıştır.

Süreyya Ağaoğlu ilham verici bir hayatı ilkelerinden ve ideallerinden taviz vermeksizin yaşamıştır. En büyük avantajı kadın-erkek eşitliğini önemseyen, cinsiyet ayrımı yapmayan, kız çocuklarının eğitim almasını toplumun değişmesinin baş koşulu olarak gören aydın bir babayla onu her konuda destekleyen, mücadeleci, nazik, yardımsever ve güçlü bir annenin kızı olarak dünyaya gelmesi olmuştur. Süreyya Ağaoğlu ailesinin kendisine sunduğu olanakları en iyi şekilde değerlendirmiş, inandığı doğrular uğruna ömrünün sonuna kadar durmaksızın çalışmıştır. Ailesinden aldığı değerleri karakterinin bir parçası hâline getirerek mücadeleci bir Türk kadını olarak tarihteki yerini almıştır.

KISALTMALAR

ABD Amerika Birleşik Devletleri; AP Adalet Partisi; BCA Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi; CHF Cumhuriyet Halk Fırkası; CHP Cumhuriyet Halk Partisi; DP Demokrat Parti; KEKBMV Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı; YTP Yeni Türkiye Partisi; SAÖA Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi; SCF Serbest Cumhuriyet Fırkası.

KAYNAKÇA

Araştırma Eserler

- AĞAOĞLU, A. (2013). *Mütareke ve Sürgün Hatıraları*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- AĞAOĞLU, A. (2021a). *Malta Sürgünlüğünden Gözümün Nurlarına Mektuplar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- AĞAOĞLU, A. (2021b). *Serbest Fırka Hatıraları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- AĞAOĞLU, S. (1940). *Babamdan Hatıralar*. Ankara: Zerbamat Matbaası.
- AĞAOĞLU, S. (2013). *Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- AĞAOĞLU, S. (2021a). *Arkadaşım Menderes*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- AĞAOĞLU, S. (2021b). *Marmara'da Bir Ada*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- AĞAOĞLU, S. (2023). *Hayat Bir Macera-Çocukluk ve Gençlik Hatıraları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- AĞAOĞLU, S. (2023). *Bir Ömür Böyle Geçti-Sessiz Gemiye Beklerken*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- AĞAOĞLU, S. (1946). *Londra'da Gördüklerim*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- AHMAD, F. - B. TURGAY AHMAD (1976). *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi*. İstanbul: 1945-1971. Bilgi Yayınevi.
- AKSOY, N. (2014). *Kurgulanmış Benlikler-Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ALPER, S. - E. ARAP (2013). "Ankara Barosunun Önceki Başkanları". *Hukuk Gündemi*. I/2: 52-58.
- ATAÖV, T. (1989). "Nehru-A Profile". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. XLIV/3: 75-83.
- AYDIN, A. - M. YILDIZ (2016). "1950-1960 Döneminde Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme". *Yasama Dergisi*. 33: 50-67.
- BALCI, E. (2019). "Hukukun Öncü Kadınları: Türkiye'de Kadınların Hukuk Mesleğine Girişi Üzerine Bir İnceleme". *Fe Dergi*. XI/1: 34-47.
- BAYKAN, A. - B. ÖTÜŞ BASKETT (1999). *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BERKES, N. (2004). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BÜYÜKYILDIZ, F. (2009). *Başka Kent Ankara*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- CANTEK, L. - F. ŞENOL (2003). *Yabancılar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CROZAT, C. - F. H. SAYMEN (1939). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Şûrası Kanunları (1925-1938) Etüd Metni*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- ÇALIŞLAR, İ. (2021). *Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÇOLAK, F. (2021). "Demokrat Parti'nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. XXXVI/1: 53-90.
- ÇOLAK, F. (2022). "Bir Devre Adını Veren Başbakanın Hazin Sonu: Adnan Menderes'in Yassıada Günleri". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. IX/4: 1218-1241.
- DAVAZ, A. (2014). *Eşitsiz Kız Kardeşlik: Uluslararası ve Ortadoğu Kadın Hareketleri, 1935 Kongresi ve Türk Kadın Birliği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- DOĞRAMACI, E. (1993). *Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- DÖLEN, E. (2009). *Türkiye Üniversite Tarihi 1 Osmanlı Döneminde Darülfünun 1863-1922*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DURAKBAŞA, A. (1998). "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve 'Münevver Erkekler'". *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. (ed.

- Ayşe Berktaç Hacımiraçoğlu). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı: 29-50.
- DURSUN, D. (2019) "Ali Fuad Başgil'in Hür Fikirler Mecmuası'ndaki Yazıları". *Liberal Düşünce Dergisi*. XXIV/94: 127-150.
- ERER, T. (1965). *Yassıada ve Sonrası*. I-II. İstanbul: Rek-Tur Kitap Servisi.
- ERGİN, O. N. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. C. 1-2. İstanbul: Eser Matbaası.
- ERGİN, O. N. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. C. 3-4. İstanbul: Eser Matbaası.
- GÖKCEN, A. - E. ÜNAL (2022). "27 Mayıs 1960 Tarihinde Yürürlükte Olan Ceza Mevzuatımız ve Evrensel Hukuk Bağlamında Yassıada Yargılamaları". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. XXVIII/1: 129-169.
- GÜRÜZ, K. (2008). *21. Yüzyılın Başında Türk Millî Eğitim Sistemi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GÜVELOĞLU, G. K. (2016). "Demokrat Parti'nin Kadın Milletvekillerinden Nazlı Tılabar (1950-1960)". *Tarih ve Gelecek Dergisi*. II/2: 9-35.
- İĞDEMİR, U. (1974). "Ahmet Selâhattin Bey". *Belleten*. XXXVIII/149: 123-128.
- KARASU, H. (2022). "Süreyya Ağaoğlu'nun 81 Günlük Amerika Seyahati: Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Kadın Avukatının 1946 Tarihli Ben-Anlatısı". İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KODAL, T. (2007). "Türk Arşiv Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı (1939-1945) Yıllarında Türkiye Üzerinden Filistin'e Yahudi Göçleri". *Atatürk Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü-Atatürk Dergisi*. V/3: 133-163.
- KURNAZ, Ş. (2013). *Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- NASKALİ, E. G. (2015). "Avukat Maurice Garçon'un 27 Mayıs Darbesi Mütalaası". *Marmara Türiyat Araştırmaları Dergisi*. I/2: 297-328.
- OGILVIE, B. H. (1924). "The New Woman of Turkey". *Current History*. XX/5: 811-812.
- ÖZKAYA, Y. (2011). "Ahmet Ağaoğlu'nun Hüseyinzâde Ali Bey'e Mektupları". *Türk Yurdu*. XXXI/284: 14-25.
- ÖZKENT, A. H. (1940). *Avukatın Kitabı*. İstanbul: Arkadaş Basımevi.
- PERİN, M. (2011). *Zindana Tıkılan İktidar, 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*. İstanbul: Doğan Kitap.
- SAKAOĞLU, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SILVERMAN, R. (2024). "Süreyya Ağaoğlu and The Emerging Liberal Order in Early Cold War Turkey". *Middle Eastern Studies*. LX/2: 320-335.
- SOYSAL, A. G. (2022). "Ahmet Ağaoğlu". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 1: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*. (ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil). İstanbul: İletişim Yayınları: 202-207.

- SUMBAS, A. (2013). "Türk Modernleşmesi'ni Ankara Palas Üzerinden Okumak: 'Doğu'dan Batı'ya Açılan Bir Pencere". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. XXXI/1: 171-198.
- SÜME, M. (2016). "Mütareke Döneminde Manda ve Himaye Karşısı Bir Aydın: Ahmet Selahattin Bey'in Hayatı ve Fikirleri (1878-1920)". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. I/2: 170-180.
- TANER, H. (1986). *Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- TANSU, S. N. (1957). *İki Devrin Perde Arkası*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- TAŞKIRAN, T. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- TEKELİ, İ. (2010). *Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye'de Yükseköğretimin ve YÖK'ün Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TOPRAK, Z. (2017). *Türkiye'de Yeni Hayat, "İnkılap ve Travma 1908-1928"*. İstanbul: Doğan Kitap.
- TURGUT, P. E. (1998). *Cumhuriyet Aydınlanmasında "Öncü Kadınlarımız"*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- UNAT, Y. (2017). "Bilim Tarihinden Örneklerle Genç Bilim İnsanlarına Öneriler". *Journal of Gifted Education and Creativity*. IV/1: 13-26.
- ÜLKEN, H. Z. (1992). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- WILLKIE, W. (1943). *One World*. London, Toronto, Melbourne and Sydney: London, Toronto, Melbourne and Sydney, Cassel And Company Ltd.

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- BCA. 30-18-1-1/11-48-2.
- BCA. 30-10-0-0/204-392-4.
- BCA. 30-10-0-0/229-542-14.
- BCA. 10-9-0-0/220-682-5.
- BCA. 10-9-0-0/49-145-2.
- BCA. 30-11-1-0/308-33-1.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi (KEKBMV. SAÖA)

- KEKBMV. SAÖA. 10001_003_008.
- KEKBMV. SAÖA. 10001_003_009.
- KEKBMV. SAÖA. 10001_003_044.

KEKBMV. SAÖA. 10001_008_021.
KEKBMV. SAÖA. 10001_008_032.
KEKBMV. SAÖA. 10001_008_069.
KEKBMV. SAÖA. 10001_008_071.
KEKBMV. SAÖA. 10001_009_107.
KEKBMV. SAÖA. 10001_014_005.
KEKBMV. SAÖA. 10001_019_086.
KEKBMV. SAÖA. 10001_020_038.
KEKBMV. SAÖA. 10001_020_053.
KEKBMV. SAÖA. 10001_021_047.
KEKBMV. SAÖA. 10001_021_048.
KEKBMV. SAÖA. 10001_021_057.
KEKBMV. SAÖA. 10001_021_058.
KEKBMV. SAÖA. 10001_022_015.
KEKBMV. SAÖA. 10001_023_032.
KEKBMV. SAÖA. 10001_023_035.
KEKBMV. SAÖA. 10001_023_046.
KEKBMV. SAÖA. 10001_026_069.
KEKBMV. SAÖA. 10001_026_079.
KEKBMV. SAÖA. 10001_026_089.
KEKBMV. SAÖA. 10001_027_006.
KEKBMV. SAÖA. 10001_027_021.
KEKBMV. SAÖA. 10001_028_036.
KEKBMV. SAÖA. 10001_041_001.
KEKBMV. SAÖA. 10001_068_010.
KEKBMV. SAÖA. 10001_080_045.
KEKBMV. SAÖA. 10001_080_047.
KEKBMV. SAÖA. 10001_082_049.
KEKBMV. SAÖA. 10001_118_067.

Sürelî Yayınlar

Anonim. (1927.12.27). "İlk Kadın Avukat". *Milliyet*: 5.

- Anonim. (1928). "Echos d'Orient". *L'Egyptienne*. XXXVI: 40.
- Anonim. (1939.05.21). "Mütefekkir Ahmet Ağaoğlu Dün Ebedî Medfenine Bırakıldı". *Tan*: 1.
- Anonim. (1946.02.17). "Londra'da Bir Türk Hukuk Bürosu Kurmakta Olan Bayan Süreyya Ağaoğlu ile Bir Mülâkat". *Tasvir*: 1.
- Anonim. (1952.04.06). "Resimlerle Hadiseler". *Milliyet*: 4.
- Anonim. (1952.09.20). "Süreyya Ağaoğlu Bir Alman Genci ile Evleneceği Haberini Teyit Etti". *Akşam*: 1.
- Anonim. (1952.09.21). "Samed Ağaoğlu Ablasının Alman Genci ile Evlenmesini Tasvip Etmediğini Söyledi". *Akşam*: 1.
- Anonim. (1952.09.21). "Süreyya Ağaoğlu Evleniyor". *Vatan*: 5.
- Anonim. (1952.09.22). "İki Kardeş Arasında Bir Aile Münakaşası". *Vatan*: 1.
- Anonim. (1961.01.14). "Siyasi Faaliyet Başladı". *Milliyet*: 1.
- Anonim. (1962.08.28). "Süreyya Ağaoğlu YTP İl Başkanı Oldu". *Milliyet*: 3.
- Anonim. (1974). Türkiye Barolar Birliği Bülteni. 4-5.
- Anonim. (1982.08.07). "Samet Ağaoğlu Vefat Etti". *Milliyet*: 1.
- Anonim. (1989.04.23). "Anamız, Yuvamız". *Hürriyet, Kelebek Eki*: 1.
- Anonim. (1989.10.29). "Ata'yı Sevseydiniz Böyle Giyinmezsiniz". *Tan*: 1.
- Anonim. (1989.12.30). "İlk Kadın Avukat Ağaoğlu'nu Kaybettik". *Milliyet*: 8.
- Anonim. (1989.12.31). "Ağaoğlu Toprağa Verildi". *Cumhuriyet*: 8.

EXTENDED ABSTRACT

This article explores the life of Süreyya Ağaoğlu, the first woman to study law in Turkey and subsequently become the country's first female lawyer, serving her nation until the end of her life. It also examines the impact of the Early Republican Era Modernization Project in shaping her life. One of the fundamental aspects of Turkish modernization is the changing role of women in society. We can observe this process of change through the life stories of women like Ağaoğlu, who witnessed the first years of the Republic.

Süreyya Ağaoğlu was the daughter of Sitâre and Ahmet Ağaoğlu. Her father, Ahmet Ağaoğlu, was a renowned politician, writer, journalist, and thinker. He believed in the equality of women and men in social life and, as a result of his Western education, instilled in his children the contemporary ideas that formed the essence of Turkish Modernization.

Born in 1903 in Shusha, Ağaoğlu migrated to Istanbul with her family in 1910, following her father. As a result of developments in girls' education during the Late Ottoman Period, she had the opportunity to study in modern schools providing Western-style education. Ağaoğlu grew up as a modern young woman in an intellectual environment.

In 1919, Ahmet Ağaoğlu, along with many other prominent members of the Committee of Union and Progress, was arrested and exiled to Malta. Sitâre Ağaoğlu and her children were left alone in Istanbul, deprived of financial and moral support. The letters Ahmet Ağaoğlu sent to his family from Malta reveal how worried he was about his family, how sensitive he was about

his children's education, and how important it was for him that his daughters receive an education. Süreyya's mindset began to take shape in line with the thoughts of her father and his colleagues. She grew up witnessing influential women in social life, such as Nezihe Muhiddin, the principal of the Committee of Union and Progress School, her teacher Nakiye Elgün, and Halide Edib, who impressed everyone with her speeches at Türkocağı and rallies.

Süreyya Ağaoğlu graduated from high school while her father was in Malta. She aspired to study law. However, at that time, female students were not accepted into the Law Department of Darülfünun (the precursor to modern Turkish universities). Undeterred, Ağaoğlu went to Darülfünun to enroll in this department and asked Professor Ahmet Selahattin Bey, who was then the head of the Law department, "I am Süreyya Ağaoğlu. I finished Bezmi Âlem Valide Sultanisi this year. I want to study law. Will you enroll me in Law?" Ahmet Selahattin Bey replied, "Find three more friends, and let's open the Faculty immediately." Ahmet Selahattin Bey was a forward-thinking professor who supported the idea of girls studying at university. Süreyya managed to enroll in the Law department by convincing three more of her friends to join her.

In 1924, Süreyya Ağaoğlu successfully graduated with a Law degree. After finishing university, she started her internship at the Ministry of Justice, and in 1927, she registered with the Ankara Bar Association and began practicing as a freelance lawyer. Later, she worked for a short time in the Council of State, and after settling in Istanbul with her family, she started working independently under the Istanbul Bar Association after 1932.

During her years in Ankara, Ağaoğlu and her family frequently met with Mustafa Kemal Pasha (Atatürk). She and her sister Tezer received attention and compliments from the Pasha due to their modern upbringing and status as university-educated women.

During the May 27, 1960 coup, Süreyya took on the defense of her brother Samet Ağaoğlu, who was a Democratic Party politician. This unjust trial process at Yassıada deeply shook her faith in her profession and her country. In order to fight against this unfair system, she briefly engaged in politics by assuming the position of Istanbul Provincial Chairperson in the New Turkey Party, one of the parties established after May 27.

Even in her advanced years, Süreyya continued to attend congresses and symposiums to share her experiences. While leaving a panel on "Women's Rights and Modernization" where she was a speaker, she fell and suffered a brain hemorrhage, passing away on December 29, 1989.

Süreyya Ağaoğlu lived an inspiring life without compromising her principles and ideals. This study argues that Ağaoğlu's personality and life were shaped by the influence of her modernist father Ahmet Ağaoğlu and the modernization project of the Early Republican Period. This claim is supported both by Ağaoğlu's own narratives and through examination of studies on the period.